

Onko lakimiesten kieli salakieltä?

Lakikieltä on usein aiheellisesti moitittu vaikeaselkoiseksi ja siksi myös huonosti tavallisen kansalaisen oikeusturvaa palvelevaksi. Lakikieleen perehtymättömälle saattaakin joskus olla ylivoimaisen vaikeaa ottaa omin avuin selvää hänelle kuuluvista oikeuksista ja velvollisuuksista sekä niistä päätöksistä, joita hänelle oikeudenkäynnissä annetaan. Tähän epäkohtaan on varmaankin suurimpana syynä ollut kielteinen suhtautuminen muodoltaan vanhentuneen lakikielen uudistamispyrkimyksiin.

Tätä taustaa vasten on kiintoisaa tarkastella, miten perinnäisen lakikielen epäkohdat on otettu huomioon tavallisille kansalaisille tarkoitettussa, äskettäin ilmestyneessä oppaassa »Suomalainen lakikirja, tietokirja jokaiselle suomalaiselle». Kirjan on julkaissut Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy, vuonna 1983. Oppaan kunkin aihepiirin alussa on alan huippuasiantuntijan kirjoittama johdantoartikkeli, jossa on pyritty selventämään kyseiseen asiakokonaisuuteen kuuluvien lakien historiallista taustaa ja sisältöä. Itse lait ovat hyvinkin eri-ikäisiä, ja tästä syystä en olekaan puuttunut niiden ymmärrettävyyteen tai niissä käytetyn kielen muutoksiin. Sen sijaan olen tarkastellut mainittuja 17:ää kuhunkin aihepiiriin liittyvää alan asiantuntijan laatimaa johdantoartikkelia. Olen tehnyt niistä huomioita nimenomaan luettavuuden kannalta

puuttumatta niinkään varsinaisiin kielivirheisiin. Kokonaiskuvan saamista on vaikeuttanut se, että johdantoartikkelit ovat eri henkilöiden kirjoittamia ja tästä syystä niiden tyyli ja »ammattikielisyysden» aste vaihtelee suurestikin.

Oppaassa kauttaaltaan ilmenevä piirre näyttää olevan lakikielelle tyypillinen virkkeiden suhteeton pituus: koko asia kaikkine siihen liittyvine näkökohtineen ja varauksineen pyritään esittämään yhdessä ainoassa virkkeessä. Tuloksena on vaikeahahmotteisia, liian pitkiä virkkeitä, joissa on useita rakennetta raskauttavia ja luettavuutta vaikeuttavia seikkoja rinnan. Näistä seikoista tavallisimpia näyttävät olevan runsas määritteiden, erityisesti partisiippiattribuuttien, käyttö sekä taipumus substantiivitautiin. Kaikki nämä yhdessä ammattitermien luonteisten ilmausten ja kiilalauseiden käytön kanssa vaikeuttavat virkkeiden hahmotusta ja ymmärtämistä. Oppaasta löytää mm. seuraavanlaisia virkkeitä.

Samana pykälän mukaan eloonjäänyt puoliso saa rintaperillisen jakovaatimuksen tai testamentinsaajan oikeuden estämättä pitää jakamattomana hallinnassaan puolisojen yhteisenä kotina käytetyn tai muun jäämistöön kuuluvan eloonjääneen puolison kodiksi sopivan asunnon, jollei kodiksi sopivaa asuntoa sisälly eloonjääneen puolison varallisuuteen.

Hallitusmuodon ja vuonna 1968 annetun kansalaisuuslain mukaan Suomen kansalaisuuden saavat syntyessään aviolapsi, jonka isä on Suomen kansalainen, ja myös aviolapsi, jonka äiti on Suomen kansalainen, jollei lapsi syntyessään saa

muun maan kansallisuutta, sekä lisäksi avioliiton ulkopuolella syntynyt lapsi, jonka äiti on Suomen kansalainen, ja yleensä kaikki Suomessa syntyneet lapset, jotka eivät syntyessään saa muun maan kansalaisuutta.

Nämä esimerkkilauseet koko komeudessaan (36 ja 56 sanaa) kuvastavat hyvin jo mainittua pyrkimystä sanoa koko asia yhdessä virkkeessä. Ensimmäisessä virkkeessä myös partisiippiattribuutit vaikeuttavat hahmotusta. Partisiippiattribuuttien raskauttava vaikutus ilmenee seuraavassakin esimerkissä, josta käy lisäksi ilmi kirjoittajan taipumus substantiivitautiin:

Menetetyn määrääjän palauttamisesta, lainvoiman saaneen tuomion poistamisesta tapahtuneen oikeudenkäyntivirheen perusteella kantelun johdosta sekä tuomion purkamisesta menettelyvirheen tai ratkaisuun vaikuttavan uuden selvityksen johdosta taikka tapahtuneen ilmeisesti väärän lain soveltamisen perusteella säädetään oikeudenkäymiskaaren 31. luvussa.

Tyypillistä näyttää myös olevan seuraavanlainen, suorastaan itsetarkoitukselta vaikuttava yksinkertaisen asian mutkistaminen: sen sijaan, että puhuisi »teon seurauksista», kirjoittaja käyttää muotoa »teosta aiheutuneet seuraukset». Tämäntapaisia esimerkkejä löytyy oppaasta runsaasti; joukossa on mm. seuraavanlainen: » – – kaupan tekeminen on tehtävä – – ».

Vaikka »Suomalaisen lakikirjan» teksti on paikoin suhteellisen helppolukuistakin, osuu sitä selaillessa silmiin runsaasti virkeitä, joita ei maallikko pysty ymmärtämään niissä viljellyn ammattikäsitteistön takia. Mitä ovat esimerkiksi »yksilön tosiasialliset taloudelliset etuisuudet»? Esimerkkinä pään pyörälle panevasta »ammattitaitoisesta» sanojen kieputtelusta mainitsen seuraavan virkeparin, jossa sekaannusta aiheuttaa lähinnä tautofonia:

Asetettu vekseli sisältää vekselin asettajan kehotuksen maksavalle maksaa vekselin

määrä vekselin saajalle. Oma vekseli käsittää asettajan sitoumuksen maksaa vekselin määrä vekselin saajalle.

Usein virkkeen liiallisen pituuden syynä ovat monien alisteisten sivulauseiden jonnott. Seuraava esimerkki koskee sattuvasti yksilön oikeusturvaa.

Kun perusoikeudet on säädetty perustuslaissa eikä perustuslakia voida muuttaa tai siitä tehdä poikkeuksia tavallisella lailla, merkitsee perusoikeuksien suoja käytännössä ensisijaisesti sitä, että perusoikeuksia voidaan rajoittaa vain, jos asiasta säädetään perustuslainsäätämisjärjestyksessä annetulla lailla.

»Suhteellisen yksiselitteinen» on myös seuraava esimerkki kiilalauseista:

Lainsäädäntö eli yleisten velvoittavien säännösten, normien, antaminen, ja lainkäyttö eli sen ratkaiseminen, mikä kahden asiapuolen välisessä erimielisyydessä yksittäistapauksessa on lainmukaista, ovat suhteellisen yksiselitteisesti määriteltävissä.

Oman ryhmänsä muodostavat myös huonon sanajärjestyksen aiheuttamat ongelmat ja suoranainen väärinkäsitysten vaara. Seuraavaa esimerkkivirkettä hankaloittavat lisäksi substantiivitauti sekä huonot sananvalinnat:

Pohjoisissa olosuhteissa asuminen muodostaa yhtä tärkeän elämisen edellytyksen kuin ruoka ja vaatteetkin.

Edellä mainitut seikat — partisiippiattribuuttien runsas käyttö, ammattitermistö, substantiivitauti, määritteiden runsaus ja kiilalauseet — ovat tässä järjestyksessä »Suomalaisen lakikirjan» luettavuutta eniten hankaloittavat seikat. En ole puutunut varsinaisiin kielivirheisiin; niitäkin kirjassa on. Tekisi mieli huomauttaa myös kirjoittajien viehtymyksestä ilmeettömien, mitäänsanomattomien ja harhauttavien muoti-ilmausten käyttöön. Mm. »taholla», »toimesta», »riippuen» sekä »pääsääntöisesti» näyttävät olevan useimpien kirjoittajien suosiossa.

Tarkastelemani, ainakin alaotsikon mukaan jokaiselle suomalaiselle tarkoite-

Kielemme käytäntö

tun lakioppaan ovat kirjoittaneet alan asiantuntijat. Useimpien kirjoitustyylistä heidän ammattinsa käykin selvästi ilmi: kirjoittajat eivät ole kunnolla onnistuneet saamaan tekstiä maallikolle ymmärrettävään asuun. Toisaalta on myönnettävä, että oppaassa on myös koko kirjan yleisilmeestä poikkeavia, jokseenkin helppotajuisia jaksoja. Merkille pantavaa on myös se, että mainitsemani esimerkkivirkkeet ovat silmäänpistävimpiä ja räikeimpiä, mitä oppaasta löytyy. Kuitenkin toivoisi tämäntapaisissa koko kansalle osoitetuissa oppaissa kiinnitettävän enemmän huomiota kieliasuun, nimenomaan luetavuuden ja ymmärrettävyyden kannalta. Vai lieneekö se kohtuuton vaatimus?

EEVA TUOMINEN